

***The results of the study.** On the basis of generalization of methodological approaches to the definition of the needs in personnel, laid down in the works of Russian scientists, as well as those that are used in the economic practice of domestic and foreign agricultural business, grounded Methodological recommendations on the determination of needs in specialists for agro-industrial production. The basis of the development based on scientifically based norms and standards(handling, loading, maintenance, generation), as well as the existing methodological approaches to determination of needs in specialists, which are used integrated structures (agroholdings). The author justifies the settlement of the occupation managerial positions in organizations in accordance educational-qualification levels of training in higher educational establishments (Junior specialist, bachelor, specialist, master).*

***Conclusions.** The study resulted Methodical recommendations of the regional needs of AIC in personnel, which create the necessary methodological basis for the solution of practical problems of formation of the necessary human security in the agrarian sphere; act as a means of state personnel policy for the implementation of the tasks of the regions of the experts of various directions of activity and the educational-qualification levels of training.*

УДК: 338.4

*Нестеренко С.А., к.е.н., доцент,
Розуменко С.М., к.е.н., доцент,
Кафедра організації виробництва та агробізнесу ТДАТУ*

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

***Анотація:** Для досягнення зазначеної мети в статті розглянуто основні умови і фактори підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблемі підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств, як основного товаровиробника в аграрному секторі економіки на базі приватної власності на землю і майно, потребують удосконалення економічного механізму. У сучасних умовах розвитку аграрного сектору України чітко просліджуються тенденції нестабільності й небажаних структурних змін. Це проявилось, насамперед, у загальному спаді виробництва сільськогосподарської продукції та її стрімкому скороченні в сільськогосподарських підприємствах.

Головними причинами, які зумовили такий негативний стан є несприятливе ринкове середовище щодо врегулювання паритету цін між галузями народного господарства, фінансове забезпечення та кредитна політика відносно сільськогосподарських підприємств. Значний вплив на економічну

ефективність АПК країни має виконувати державна політика у сферах ціноутворення, інвестування, кредитування та оподаткування. Протягом тривалого часу держава не виконувала покладених на неї функцій, а здійснювана нею політика в зазначених сферах перетворилася з активного стимулятора проведення ринкових реформ на руйнівну силу для виробничого потенціалу. У зв'язку з цим надзвичайно актуальним є розробка, обґрунтування та введення в дію економічних механізмів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У різний час проблемою пошуку й обґрунтуванню шляхів підвищення економічної ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств займалися такі провідні вчені як В.Г. Андрійчук, І.Г. Кириленко, М.Г. Лобас, І.І. Лукінов, Ю.О. Лупенко, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, В.М. Нелеп, Б. Пасхавер, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин та ін. Разом з тим, труднощі вирішення проблеми підвищення ефективності господарювання підприємств аграрного сектору свідчать, що в теоретичному і практичному плані залишаються до кінця не вирішеними питання раціонального складу галузей і оцінки економічного розвитку суб'єктів виробничої діяльності. Тому вирішення проблеми ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, є актуальним на даному етапі розвитку аграрного сектора економіки України.

Постановка завдання. *Метою даної статті* є розробка основних напрямів підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств. Для досягнення зазначеної мети в статті розглянуто основні умови і фактори підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств.

Методологія і методика дослідження. Теоретико - методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних процесів в аграрному секторі економіки. Методологічною основою були також фундаментальні розробки провідних

вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем підвищення економічної ефективності сільськогосподарських підприємств.

Виділення невирішеної раніше частини загальної проблеми. В питанні ефективності виробництва взагалі і сільськогосподарської зокрема думки більшості економістів сходяться на тому, що її сутність виражається відношенням кінцевого результату – ефекту до використаних виробничих ресурсів. В економічній літературі проблемі ефективності агропромислового виробництва приділяється багато уваги. Це пояснюється її складністю та суперечністю форм її прояву. У зв'язку з цим у поняття «ефективність» вкладається різний зміст і неоднакове тлумачення. Найбільш розповсюдженим в економічній літературі є ствердження, що ефективність – це не просто результативність виробництва, а відношення результату або ефекту виробництва до витрат суспільної праці [1]. Розрізняють поняття «ефект» та «економічна ефективність». Перше означає результат діяльності, а друге характеризує, якою ціною цей ефект був досягнутий, тобто скільки витрачено людської праці, матеріальних і фінансових ресурсів для отримання цього ефекту [2].

Ефективність виробництва – це економічна категорія, що відображає механізм функціонування виробничих сил і виробничих відносин, яка показує результативність функціонування засобів, предметів праці і робочої сили. Вона визначає суть процесу відтворення і характеризує ступінь досягнення основної мети, що залежить від системи економічних законів стосовно суспільного та індивідуального відтворення [9, с.33].

Щоб бути успішною, тобто домагатися цілі, організація повинна вижити завдяки результативності та ефективності. Результативною вважається така організація, що виробляє продукцію, виконує послуги, які очікують споживачі, а ефективність визначає якість цієї роботи, продукції чи послуг, яка повинна бути більшою, ніж у конкурентів [10].

Ефективність виробництва можна розглядати, як виробництво товару з найменшими витратами «використання мінімальної кількості ресурсів для

виробництва даного обсягу продукції при мінімальних середніх загальних витратах». Важко не погодитись також з думкою С.А. Воеводіна, який вважає, що критерій ефективності будується на її меті. Він вказує, що критерій ефективності в будь-якому разі показує відношення результатів до витрат [6, с. 21].

Поняття «корисний ефект» вживають в своїх роботах ряд авторів. Так, на думку Нобелівського лауреата В.В. Леонтєва «ефективність являє собою відносне поняття, що величина і розподіленість деякої маси продуктів, яка є найбільш ефективною для досягнення даної економічної мети, може статися цілковито недостатньою з точки зору іншої мети» [8, с.414].

Під ефективністю, Клас Еклунд розуміє той факт, що «необхідні товари виробляються за рахунок необхідних ресурсів» [9, с.166]. Таким чином, для забезпечення ефективності необхідно націлити виробництво на ті товари і послуги, що відповідають бажанням споживачів. В той же час виробництво не потребує надлишкових ресурсів більше, ніж необхідно для одержання цих товарів і послуг, тобто, як видно з вищевикладеного, більших зусиль робочої сили, додаткових приміщень, обладнання не відбувається.

Різноманітність точок зору з приводу суті ефективності суспільного виробництва пов'язана з характеристикою багатогранних форм відображення результату виробництва і форм проявлення витрат суспільної праці. Багато економістів вбачають ефективність виробництва в якості створеного продукту.

Зміст категорії “ефективність сільськогосподарського виробництва”, за визначенням Ю. Терехова і В. Міщенко, полягає у відображенні суспільних відносин, що пов'язані з одержанням максимальної кількості продукції з кожного гектара земельної площі при найменших затратах суспільної праці, як живої, так і уречевленої, на виробництво одиниці продукції. І якщо ефект - фізичний результат будь-яких заходів, здійснених у процесі виробництва (наприклад, збільшення добового приросту живої маси великої рогатої худоби залежно від рівня годівлі), то економічна ефективність – це результат віддачі сукупних вкладень (затрат живої й уречевленої праці) [12].

Ефективність сільськогосподарського виробництва – багатофакторна категорія, і тому основним методом є дослідження за факторами. Показники економічної ефективності сільськогосподарського виробництва носять узагальнюючий характер. В них синтезується вплив різноманітних чинників, відмінних специфічними особливостями формування рівня ефективності того або іншого підприємства, регіону або галузі в цілому. Розробка і класифікація факторів – одна з важливих методологічних проблем і практичних задач оцінки економічної ефективності. Нижче приведена в загальному вигляді схема функціональної класифікації факторів економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, об'єднуюча всі фактори в три групи: природні, організаційно-економічні і соціальні (рис. 1.1).

Рис. 1. Класифікації факторів рівня економічної ефективності сільськогосподарського виробництва

Сукупність факторів технологічної підсистеми характеризуються як елементи системи факторів виробництва продукції рослинництва і тваринництва: використання землі, фондів, добрив, годування, утримання тварин, ветеринарні заходи, захист рослин, тварин тощо. Фактори економічної підсистеми за їх ствердженням являють собою елементи економічного механізму, що в сукупності визначають фінансовий стан підприємства: ціни, кредити, дотації, стимулювання праці.

Глибока криза та інфляція внесли зміни в традиційний набір показників, що характеризують рівень економічної діяльності сільськогосподарських підприємств. У зв'язку з цим В.Г. Андрійчук пропонує для оцінки ефективності діяльності аграрних підприємств широко використовувати показники ефективності використання авансованого капіталу, показники собівартості продукції, продуктивності праці, рівень рентабельності [4, с.451]. Останній досить глибоко розкриває ефективність будь-якого виробництва.

Якщо розглядати показники з позиції вимог ринкової системи господарювання і пропозицій відомих вчених-аграрників, то групу показників слід доповнити показником норми прибутку, який розраховується діленням маси прибутку на весь капітал, включаючи вартість землі. О.О. Шевчук підтримує думку вчених країни про те, що в умовах інфляції «найбільш ефективним показником, який визначає реальне місце сільськогосподарської галузі в народному господарстві є показник норми прибутку» [13, с.64]. Такі вчені, як П.Т. Саблук, В.Г. Більський, Я.К. Білоусько вважають, що показник норми прибутку поки що сільськогосподарські підприємства не можуть використовувати [11, с.289]. Це пов'язано з труднощами сучасної економіки і включає ряд причин, основною з яких є урядові індексації балансової вартості основних фондів підприємств агропромислового комплексу, що не відображають відновної вартості будівель, технічних засобів, продуктивної і робочої худоби, багаторічних насаджень, інших засобів праці.

Зміна форм власності і господарювання в агропромисловому комплексі зумовлює необхідність переоцінки їх виробничого потенціалу, а також

експертної оцінки майнових об'єктів з метою відображення їх реальної вартості в бухгалтерському обліку, формування амортизаційного фонду та визначення реальної ціни виробництва. В умовах інфляції переоцінка не відображає фактичної вартості засобів виробництва.

На даних підприємства СБК «Дружба» Мелітопольського району Запорізької області, розглянемо рівень економічної ефективності соняшнику, який дає уявлення про те, ціною яких ресурсів (витрат) досягнуто економічний ефект (результат) «чим більше ефект (результат) і менше ресурси (витрати), тим вище ефективність виробництва і навпаки».

Отже, провівши всі попередні розрахунки, ми можемо безпосередньо перейти до повного аналізу економічної ефективності виробництва соняшнику в СБК «Дружба».

Таблиця 1

Економічна ефективність виробництва соняшнику

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2012 р. у % до 2008 р.
Рівень товарності, %	101,48	85,85	89,88	106,28	89,81	
Урожайність, ц /га	11,3	12	13,6	17,1	10,2	90,27
Виробнича собівартість 1 ц, грн.	88,27	96,88	164,77	237,94	292,78	331,69
Повна собівартість 1ц., грн.	112,36	92,52	155,08	259,73	261,00	232,28
Ціна реалізації 1ц., грн.	106,48	225,09	327,76	292,88	361,71	339,69
Одержано прибутку:						
– на 1га посіву, грн.	-48,85	1206,5	1901,3	882,35	652,75	-1336,28
– на 1ц., грн.	-4,31	100,71	139,50	51,54	63,85	-1482,91
Рівень рентабельності виробництва, %	-3,8	108,8	90,0	19,8	24,5	28,3

На основі даних таблиці 1 надана повна характеристика економічної ефективності виробництва соняшнику. За останні 4 роки в СБК «Дружба» виробництво соняшнику є прибутковим і рентабельним, на що вказують позитивні значення таких показників як прибуток від реалізації продукції соняшнику (653,4 тис. грн. у 2012 році) та рівень рентабельності виробництва соняшнику (24,5 % у 2012 році), які збільшилися порівняно з 2008 роком.

Негативним явищем для виробничої діяльності СБК «Дружба» є зменшення рівня рентабельності в середньому в 4 рази і прибутковості в 2,5 порівняно з 2009 і 2010 роками, на протязі яких зазначені показники досягали максимального значення за весь досліджуваний період.

Необхідно також відмітити про поступовий ріст собівартості і виробничих витрат продукції соняшнику на протязі 2008-2012, що негативно впливає на прибутковість і рентабельність його виробництва. Природні умови місцезнаходження посівних площ СБК «Дружба» не є повністю сприятливими через літню засуху, яка спричиняє зменшення врожайності. СБК «Дружба» має багатогалузеву (універсальну) спеціалізацію, так як питома вага товарних галузей не перевищує 25 %.

Проаналізувавши показники економічної ефективності виробництва СБК «Дружба», можна відмітити, що рівень рентабельності суттєво впав у 2012 році порівняно з попередніми, збиток від реалізації сільськогосподарської продукції у 2012 році становив 753,3 тис. грн. Урожайність і валові збори соняшнику в СБК «Дружба» суттєво скоротилися у 2012 році порівняно з попередніми, у 2011 році спостерігається максимальне значення цих показників, після чого бачимо різкий спад; стосовно посівних площ можна відмітити, що ситуація прямо протилежна: якщо до 2011 року спостерігається тенденція спаду, то у 2012 році показник дещо зріс.

За рахунок зниження врожайності в звітному році валовий збір зменшився на 1077 ц, за рахунок зміни площі – на 999 ц, тобто за рахунок цих факторів загальне скорочення обсягів валового збору становило 2076 ц. Проаналізувавши склад витрат на виробництво продукції соняшнику в СБК

«Дружба», можемо відмітити, що їх обсяг суттєво збільшився у 2012 році порівняно з 2008, загальна сума витрат зросла на 175,75 %, що складає 1909,7 тис. грн.

Виробництво соняшнику в СБК «Дружба» є прибутковим і рентабельним, на що вказують позитивні значення таких показників як прибуток від реалізації продукції соняшнику (653,4 тис. грн. у 2012 році) та рівень рентабельності виробництва соняшнику (24,5 % у 2012 році), які збільшилися порівняно з 2008 роком.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень в цьому напрямку. Тому ми вважаємо, суть економічної ефективності сільськогосподарського виробництва виражається через її показники. Показники ефективності того чи іншого виробництва повинні характеризувати ступінь результативності виробництва і давати змогу здійснювати порівняльну оцінку її в динаміці, або за окремими підприємствами. Хоча за допомогою якого показника можна найбільш об'єктивно визначити ефективність виробництва? Це питання є постійною дискусією економістів, і не втрачає своєї актуальності. Кожен показник має свої переваги і недоліки. Але жоден показник не може охопити всі сторони виробничої діяльності. Тому на нашу думку, все ж таки при вивченні економічної ефективності різних сторін діяльності сільськогосподарських підприємств і виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції рекомендують використовувати систему економічних показників. Набір показників залежить від виду продукції чи то рослинницького, тваринницького або промислового походження, технологічних і організаційних особливостей її виробництва, рівня механізації. Ефективність одночасно виражається як натуральними (врожайність, продуктивність, трудомісткість), так і вартісними (собівартість, прибуток та валова продукція на одиницю продукції, площі, витрат основних фондів). Для підприємств, що функціонують в умовах ринкової економіки, головним критерієм ефективності господарювання є прибутковість. Тому, кожне

підприємство вимірює прибутковість через визначення абсолютної величини прибутку на різних етапах його формування під впливом певних факторів.

Література:

1. Абалкин Л.И. Хозяйственный механизм общественных формаций [Текст] / Абалкин Л.И. - М.: Мысль, 1986. – 268 с.
2. Аграрна реформа в Україні: Законодавчі акти, інформативно-методичні документи (1990-1996) [Текст] / Зубець М.В.; за ред.. М.В.Зубця.- К., 1996.
3. Амбросов В.Я. Економічна основа концепції розвитку АПК регіону [Текст] / Амбросов В.Я. // Економіка АПК. – 1995. - № 5. - С.34-39.
4. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник. [Текст] / Андрійчук В.Г. – К.:ІЗМІ, 1996. –512с
5. Білоусько Я.К. Застосування норми прибутку для регулювання економічних відносин [Текст] / Білоусько Я.К. // Економіка АПК. – 2000. - № 5. – С. 8-9.
6. Воеводин С.А. Экономические механизмы управления промышленным производством. [Текст] / Воеводин С.А. – К.: Вища школа, 1991. – 159 с.
7. Клас Э. Эффективная экономика. Шведская модель. Экономика для начинающих. [Текст] / Клас Э. – М.: Экономика, 1991. – 347с.
8. Леонтьев В.В. Экономические эссе. Теория, исследования, факты и политика. [Текст] / Леонтьев В.В. - М.: Политическая литература, 1990. – 414 с.
9. Методика экономических исследований в агропромышленном производстве [Текст] / Ботев В.Р.; за ред.. Ботева В.Р.: М., 1995.
10. Нестеренко С.А. Формування результативної системи управління конкурентоспроможністю підприємств /С.А. Нестеренко // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнічного університету (економічні науки) / ТДАТУ. – Мелітополь, 2012. - №1 (17), том 2. – С. 58-64

11. Реструктуризація матеріально-технічної бази агропромислового комплексу / [Текст] / Саблук П.Т.; за ред.. Саблука П.Т. – К.: ІАЕ УААН, 1997. – 296 с.

12. Терехов Ю.И., Мищенко В.И. Планирование эффективности сельскохозяйственного производства. [Текст] / Терехов Ю.И., Мищенко В.И.– Харьков: Вища школа, 1984.

13. Шевчук О.О. Ринок і деякі проблеми економіки сільського господарства в Україні [Текст] / Шевчук О.О. // Економіка АПК. – 1995. - № 6. – С.64-66.

***Аннотація:** В статті розглянуті методическі підходи формування результативної системи управління конкурентоспособністю підприємств, перераховані їх основні критерії*

Annotation:

***Statement of the problem.** The change of ownership and management in agriculture makes the reassessment of their productive capacity and expertise of property objects to reflect their real value in accounting, depreciation fund formation and determination of the real price of production. In terms of inflation revaluation does not reflect the actual cost of production.*

***Results.** That's why we believe that the essence of the economic efficiency of agricultural production is expressed in terms of its indicators. Indicators of efficiency of an enterprise should characterize the degree of efficiency of production and be able to carry out a comparative assessment of the dynamics, or individual enterprises. Although with the rate of which indicator you can most objectively determine the effectiveness of production? This question is an ongoing debate of economists, and does not lose its interest. Each indicator has its own advantages and disadvantages. But no indicator can cover all sides of production. Therefore, in our opinion, still in the study of various aspects of the economic efficiency of agricultural enterprises and the production of certain agricultural products is recommended to the use a system of economic indicators.*

***Conclusions.** A set of indicators depends on the type of products or plant growing, animal or industrial origin, technological and organizational features of its production, the level of mechanization. Efficiency is expressed as both natural (yield, productivity, labor) and value (cost, profit and gross output per unit of area, cost of fixed assets). For enterprises that operate in a market economy, the main criterion is the economic profitability. Therefore, every company measures the profitability by identifying the absolute value of profits at various stages of its formation under the influence of certain factors.*